

Rapportage archeologisch onderzoek Nederweert-Kerkstraat 58 Standbeeld Mooren (1965)

ALFONS BRUEKERS

Voorwoord

Deze publicatie is een uitgave van de Stichting Regionaal Archeologisch Bodemonderzoek (STRABO), te Nederweert die zich ten doel stelt oud(-er) archeologisch onderzoeks- en vondstenmateriaal te documenteren en te ontsluiten voor wetenschappelijk onderzoek en algemeen publiek.

Overname van deze rapportage gedeeltelijk of geheel, via welk medium dan ook, is zonder bronvermelding niet toegestaan.

Alfons Bruekers

STRABO | Stichting Regionaal Archeologisch BodemOnderzoek
Kreijel 4
6035 SG OSPEL

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Inleiding	4
2. Ontdekking en verblijfplaatsen	6
3. Vondstbeschrijving	8
4. Schenker	12
5. Afbeelde persoon	15
6. Kunstenaar	17
7. Oeuvre in Nederweert	20
8. Bronnenonderzoek	26
9. Conclusies	30

1. Inleiding

In 1965 gaf het gemeentebestuur van Nederweert uitvoering aan het plan om riolering aan te leggen in de dorpskern. In de Kerkstraat werd een stamriool aangelegd. Dat daarbij archeologische vondsten konden worden aangetroffen is triviaal in zo'n oude dorpskern, maar echte belangstelling bestond er nog niet voor. Voor zover bekend zijn er bij de aanleg drie archeologische objecten aangetroffen. De eerste twee betreffen de voormalige openbare drinkwaterputten op het plein vóór de kerk en ter hoogte van Lambertushof. Deze objecten zijn in 2014 opnieuw onderzocht en daarover bestaan onderzoeksrapportages.¹

De derde vondst was van een geheel ander karakter en betrof een natuurstenen beeld, dat zich onder het wegdek van de Kerkstraat bevond. Daarover gaat deze rapportage.

De graafwerkzaamheden werden uitgevoerd door de firma Smolenaers. De werken waren niet zonder risico's. Door een instortende sleufwand zakte ter hoogte van de Lindanusstraat een vrachtauto in de rioleringsleuf. En in een van de andere straten in de kern, verongelukte een jongeman in het modderwater van de in aanleg zijnde rioolsleuf. De aanleg was een voor die tijd imposant project, waardoor het verkeer in de dorpskern wekenlang ontregeld was. De operatie verliep gelijktijdig met het verwijderen van de traditionele keibestrating, die na de aanleg van het riool werd vervangen door asfalt.

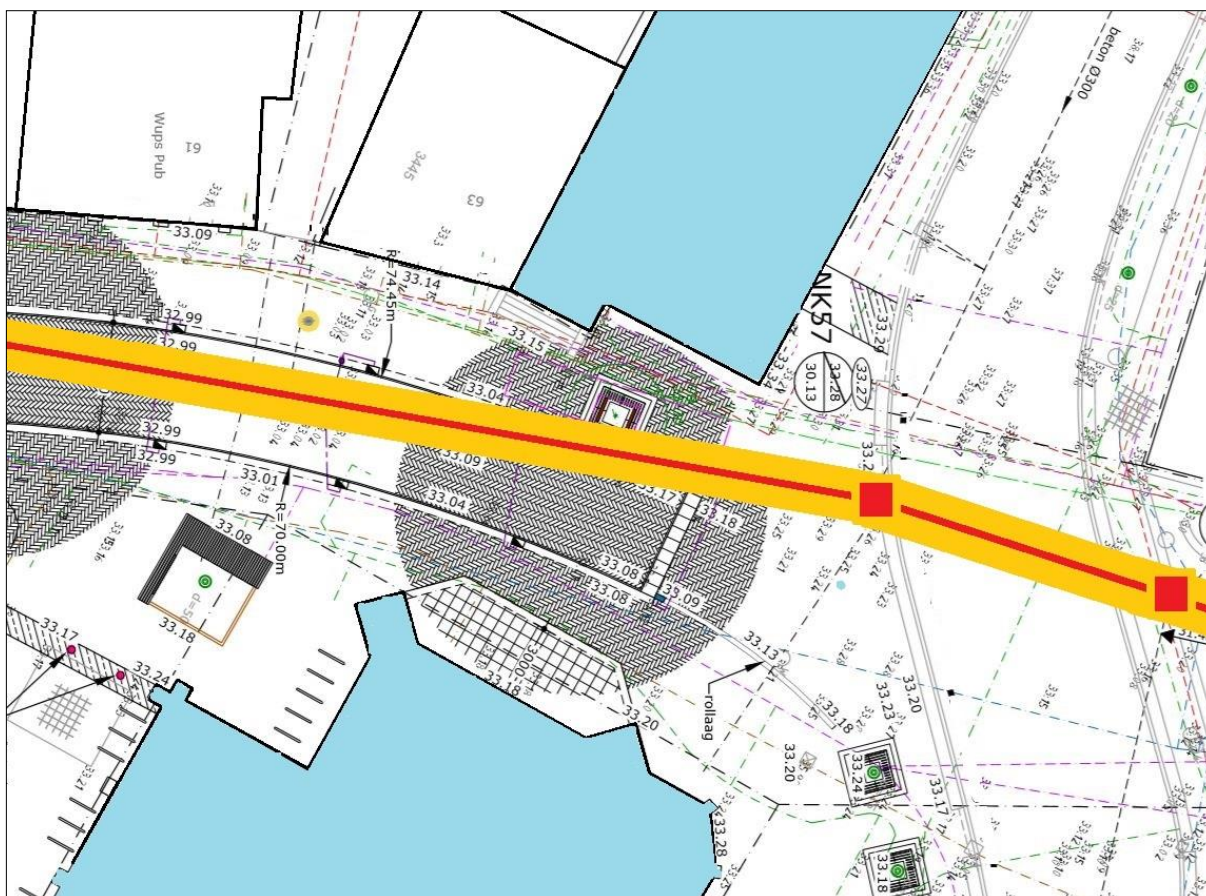

Fig. 1. Ligging van het stamriool in de Kerkstraat. In lichtblauwe kleur de St. Lambertuskerk (onder) en het toenmalige raadhuis (boven). De rode lijn is de hartlijn van het riool en de oranje contour is de sleuf die daarvoor gegraven werd. Bron: gemeente Nederweert, tekening uit 2014.

¹ Alfons Bruekers, Rapportage archeologisch onderzoek Waterputten Kerkstraat Nederweert (2014) [STRABO].

Fig. 2 en 3. Impressies van de werkzaamheden bij de aanleg van het riool in de Kerkstraat, in 1965. Boven een bedrijfsongeval met een vrachtauto nabij de Lindanusstraat en onder de aanleg van een rioolput op een plek iets naar het zuiden. Foto's collectie SGN.

2. Ontdekking en verblijfplaatsen

Toen de werkzaamheden voor de aanleg van de riolering in de Kerkstraat waren gevorderd tot de ruimte tussen de St. Lambertuskerk en het gemeentehuis (Kerkstraat 65), stuitte de dragline op een zwaar object dat een stenen standbeeld leek te zijn. De exacte datum van handeling is niet bekend (althans niet preciezer dan dat het in 1965 was).

Fig. 4. Verwijdering van de oude keibestrating ten behoeve van de aanleg van het riool. De witte gevel rechts is van het pand van de firma Bruekers. Foto: collectie Jos Jonkers.

Nederweertenaar Jean Bruekers (1923-2014), mijn vader, herinnerde het zich desgevraagd in 1986 als volgt:²

“Het beeld is in de jaren zestig gevonden toen de keibestrating in de Kerkstraat werd vervangen door asfaltering. Ik werkte bij mijn vader op de smederij Bruekers in de Kerkstraat 52 en ging, net als elke middag, om 12.00 naar huis op de Bredeweg 32 om daar het middageten te nuttigen. Toen ik daarbij per fiets de graafwerkzaamheden op het plein ongeveer voor de hoofdingang van de kerk passeerde, zag ik dat de werknemers bezig waren een groot en zwaar object op een vrachtauto te takelen, met het doel dit naar de stortplaats van afvalmaterialen aan de Houtsberg te brengen. Ik ging kijken en zag dat het een groot beeld van een persoon was. Een van de armen was afgebroken en ontbrak; blijkbaar al afgevoerd met het afval, ik heb die ook nooit gezien. Het hoofd van het beeld lag er los bij en is bewaard gebleven. Ik ben toen teruggesnel naar de smederij en waarschuwde mijn vader Fons. Die is toen meegekomen en heeft de gemeente-opzichter een tientje geboden voor het beeld. We hebben de platte wagen gehaald, het beeld daar op gezet en het toen vervoerd naar de binnenplaats van Kerkstraat 52. Daar is het tegen de zuidelijke erfscheidingsmuur met buurman Wijen gezet. In de loop der jaren trok het beeld wel eens bekijks en waren er lieden uit Utrecht die het wilden kopen, maar omdat we het als Nederweerts cultuurbezit beschouwden en de gemeente blijkbaar niet geïnteresseerd was, heeft onze familie zich er over ontfemd en hebben we het nooit van de hand gedaan”.

² Interview van Jean Bruekers door Alfons Bruekers, 3 augustus 1986 en aangevuld op 21 april 2003. De tekst is licht geparafraseerd.

Op deze wijze, en met een grote mate van toeval, was het dus aan de oplettendheid van Jean Bruekers te danken dat het beeld niet afgevoerd en vernietigd werd. Ofschoon de precieze vondstlocatie niet bekend is (anders dan dat dit vóór de kerk was) kunnen we plek nog iets nauwkeuriger begrenzen doordat de ligging van het stamriool exact bekend is. Ergens in de circa 1,5 m brede sleuf waarin de betonnen rioolbuis met een binnendiameter van 60 cm gelegd was, moet het object gevonden zijn.

Van 1965 tot 1986 heeft het beeld tegen de zuidelijke muur van de binnenplaats van Kerkstraat 52 gestaan. In augustus 1986, ter gelegenheid van zijn 25^e verjaardag, kreeg de auteur van deze rapportage het beeld ten geschenke. Met een heftruck is het op 3 augustus van dat jaar naar de Bredeweg 32 verplaatst waar het ettelijke jaren in de achtertuin heeft gestaan. Bij die operatie werd aan de rugzijde van het beeld een inscriptie ontdekt. Tevens zijn toen twee gesmede doken aan de onderzijde van het beeld verwijderd. Het hoofd van het beeld, dat met cement enigszins was vastgekit aan de romp maar was losgeraakt, is toen afgenomen.

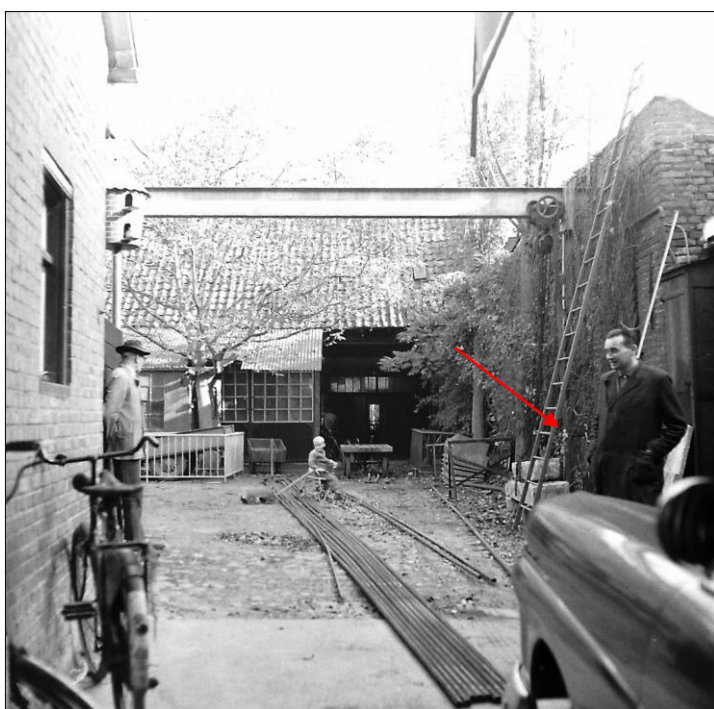

Fig. 5. Binnenplaats van de smederij van de Gebrs. Bruekers, Kerkstraat 52. Het beeld is slechts een beetje te zien, het staat pal achter de man rechts op de foto, bij de rode pijl. Foto: Jef Kirkels, ca. 1960.

In 2003 is het beeld van de locatie aan de Bredeweg 32 verhuisd naar het adres Kreijel 4 in Nederweert-Ospel. Daarbij is het losse hoofd met een bronzen pen en door middel van steenhouwerslijm weer permanent aan het beeld verbonden.

Coördinaten vindplaats (bij benadering):

GPS-coördinaten	N 51.286036	E 5.747840
RD-coördinaten	180159	366367

3. Vondstbeschrijving

Het was een vondst van een vrij opmerkelijk en zeldzaam type, die in 1965 werd gedaan bij de aanleg van riolering in de Nederweeter Kerkstraat. Het object betrof een natuurstenen beeld dat een manspersoon voorstelde. In dit hoofdstuk zal de vondst nader worden beschreven.

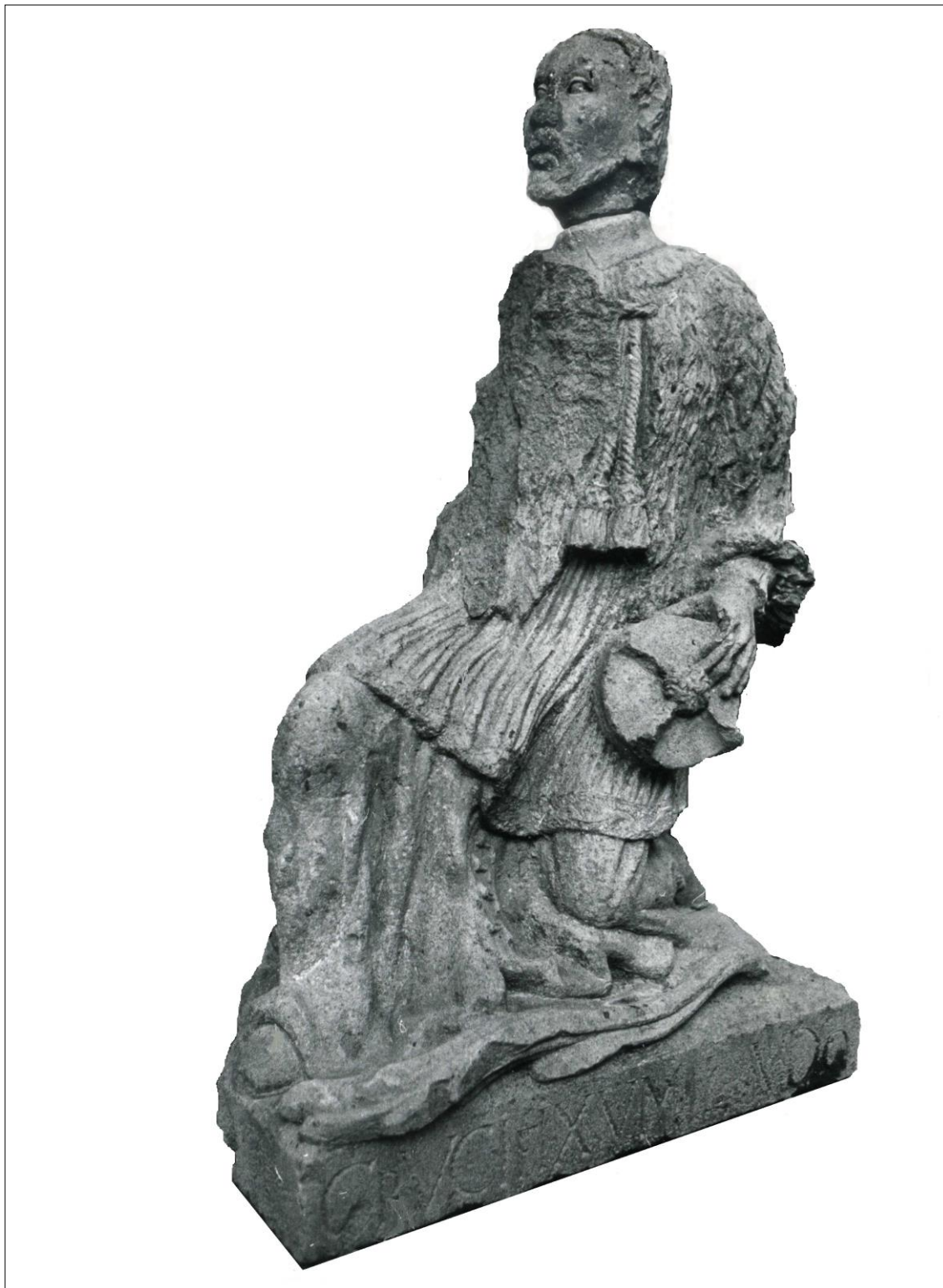

Fig. 6. Het in 1965 ontdekte natuurstenen beeld. Hoogte 116 cm. Foto: Cor Janssen, collectie SGN.

Afmetingen

Het natuurstenen beeld heeft een hoogte van 116 cm. Het heeft een (beschadigde) rechthoekige basisplaat van 70 x 35 x 10 cm die overigens één geheel vormt met de bovenbouw.

Voorstelling

Het werk stelt een knielende manspersoon voor, op zijn linkerknie knielend. Hij draagt een priestergewaad en heeft zijn bonnet in de linkerhand. De kleding is tot in de kleinste details uitgewerkt, zoals de knopen en knoopsgaten in de toga, en de gesp van zijn schoen. De man draagt een ringbaard en zijn kruin is kaalgeschoren. Een priester dus.

Materiaal

Het materiaal waaruit het beeld is vervaardigd is Trachiet. Dat is een vulkanisch stollingsgesteente met een ouderdom van ca. 22 miljoen jaar dat o.a. voorkomt in de Eifel in de Drachenfels van het Zevengebergte.

Het kenmerkt zich onder andere door de aanwezigheid van schilfers glanzende zwarte veldspaat, hetgeen ook bij deze vondst het geval is. Het materiaal is sterk verweringsgevoelig hetgeen bij dit beeld overigens maar in zeer lichte mate het geval is. Alleen de basisplaat is met groeven gefrijnd; de rest van het beeld is fijn bekapt.

Constructieve details

Aan de onderzijde van het beeld bevonden zich ten tijde van de vondst in 1965 twee smeedijzeren doken. Deze hadden een lengte van 70 a 75 mm, een breedte van 25 a 30 mm in het vierkant en waren van gekapte inkepingen voorzien. Aan de beeldzijde waren zij tot de helft van hun lengte ingegoten met vloeibaar lood in gekapte gaten. Hun aanwezigheid bewijst dat het beeld ooit op een natuurstenen voet of sokkel heeft gestaan.

Fig. 7. Twee smeedijzeren doken na hun verwijdering uit de onderkant van het beeld. Foto: Alfons Bruekers.

Conservering

Het beeld is zwaar beschadigd en alle beschadigingen lijken gezien de mate van verwerking van oudere datum. Het hoofd is los van de romp en vertoont een afgekapte neus en bovenlip. De rechterarm, die de afgebeelde persoon oorspronkelijk tegen zijn borst geklemd had, is afgebroken en niet meer aanwezig. Verder vertoont de basisplaat aan de achterzijde een grote beschadiging die het gevolg lijkt van een valpartij van het beeld. De cartouche op de rugzijde vertoont een lange diagonaalsgewijze kras of beschadiging die vermoedelijk het gevolg is van contact met de baktand van een dragline.

Inscripties

Aan de voorzijde van de basisplaat bevindt zich een chronogram of jaartalvers. Aan de rugzijde van het beeld is een cartouche met een uitgebreide inscriptie en datering in Arabische cijfers. Op de rugzijde van de basisplaat bevindt zich de signering door de kunstenaar.

Fig. 8. Chronogram op de basisplaat van het beeld. Foto: Alfons Bruekers.

Het chronogram is van de excellente vorm (dus alle woorden zijn gebruikt in het jaartalvers) en is opgebouwd uit louter kapitalen.

CRVCFIXVM LA VDO

Hetgeen betekent: *Ik prijs de gekruisigde*, met daarin opgesloten het jaartal 1777 in Romeinse cijfers.

Fig. 9. Cartouche met inscriptie op de rugzijde van het beeld.

In de cartouche met rococo-versiering bevindt zich een afgekorte Latijnse inscriptie. Deze is voor mij vertaald door prof. Dr. J.E. Bogaers (1926-1996) hoogleraar provinciaal-Romeinse archeologie aan de Katholieke Universiteit Nijmegen.³

Eigenlijke inscriptie:

R:A:D / L : MOOREN /
CAN : B:M:V: COR= / TRAC : CAP:
QUI DEDIT ME / 17 77 /
I:B: MARCKWALTER s

Voluit uitgeschreven Latijnse tekst:

*Reverendus Admirabilis Dominus Leonardus Mooren
Canonicus Beatae Mariae Virginis Cortraciensis Capituli
qui dedit me 1777
I.B. Marckwalter sculpsit*

Vertaling in het Nederlands:

(De) eerwaarde bewonderenswaardige heer Leonardus Mooren,
kanunnik van het kapittel van de gelukkige maagd Maria te Kortrijk,
die mij gegeven heeft (in) 1777.
J.B. Marckwalter heeft (mij) gegraveerd (gekapt).⁴

---

³ Brief van 12 november 1986 en overleg tussen prof. dr. J.E. Bogaers en Alfons Bruekers op 15 en 30 november 1986.

⁴ De romeinse letter I is hier vertaald als J.

4. Schenker

Het medaillon of cartouche op de rugzijde van het beeld vermeldt de naam van de schenker: L. Mooren, kanunnik van het OLV-kapittel van Kortrijk. De geschiedenis en genealogie van zijn familie is uitvoerig gepubliceerd.⁵ In dit hoofdstuk volgt een verkorte biografie van deze geboren Nederweertenaar die leefde van 1700-1781.

Leonardus Mooren stamde uit een oud en rijk Nederweerts geslacht. Hij werd gedoopt op 2 maart 1700 als oudste zoon van Jacobus Mooren en de dochter van de schout, Maria Rosa de Haes. Hij zag het levenslicht in een nog bestaand huis ten noorden van de Sint Lambertuskerk, waar hij na langdurig verblijf in andere plaatsen uiteindelijk ook zijn laatste levensjaren doorbracht en zou sterven.

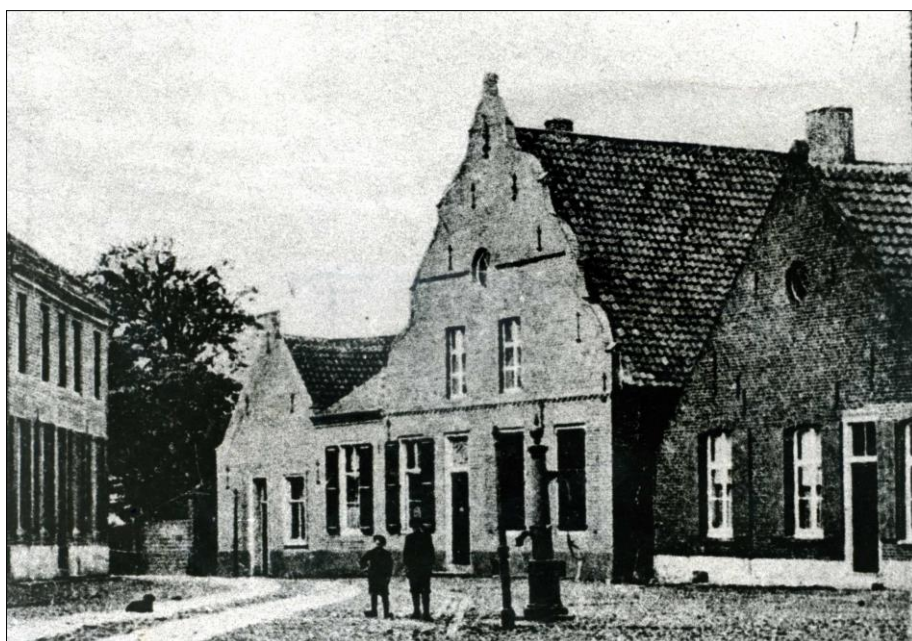

Fig. 10. In het midden het geboorte- en sterfhuis van Leonardus Mooren (1700-1781).
Foto: collectie SGN.

Hij studeerde in Weert, Roermond (priesterseminarie, 1716-1721) en Leuven en werd priester gewijd in 1721 nadat hij succesvol zijn thesis over Thomas van Aquino had verdedigd. Leonardus doorliep een lange en indrukwekkende kerkelijke carrière. Hij was geruime tijd secretaris van bisschop Sanguessa van Roermond. Toen zich in 1727 een slepende discussie voordeed over de benoeming van Sanguessa in Den Bosch, werd Mooren als lobbyist naar de Staten in Den Haag gestuurd om te onderhandelen met de ambassadeurs van Spanje, Oostenrijk en Portugal in de hoop het Haagse veto van tafel te krijgen. Dat mislukte, maar het moet voor Mooren een belangrijke leerervaring zijn geweest.

In 1731 bezocht Leonardus Mooren na lange tijd weer zijn geboortedorp Nederweert. Bij die gelegenheid stichtte hij een beneficium van het H. Kruis en schonk hij aande kerk een verguld zilveren reliekhouders. In 1735 werd Mooren op een vrij bijzondere manier verkozen tot kanunnik in Roermond. Maar vanwege een voor het gerecht gebrachte procedurefout dreigde die benoeming twee jaar later geannuleerd te worden. Nog voor het tot een

⁵ Alfons Bruekers, Nederweert, een dorp zonder iets opmerkelijks, of; de geschiedenis van het geslacht Mooren, in: Nederweerts Verleden, De Kerk in het Midden (Nederweert 1987) 89-130.

gerechtelijke uitspraak kwam, verwierf Mooren een kanunnikschap in het Vlaamse Kortrijk en zag hij – eieren voor zijn geld kiezend – af van dat in Roermond.

Handwritten signature: *Leonardus Mooren Canonick van Kortrijk*

Fig. 11. Handtekening van Leonardus Mooren. Archief SGN.

In de tussentijd had hij ook een studie aangevangen aan de Leuvense universiteit, waar ook een neef en een oom al hadden gestudeerd. Mooren werd ingeschreven in de Pedagogie 'De Valck' in de Tiense straat. Waarschijnlijk heeft zijn studie niet langer dan twee of drie semesters geduurd. Na terugkeer in Roermond nam hij diverse taken over van bisschop Sanguessa, die met zijn gezondheid aan het sukkelen was. Zo mocht Mooren de bisschop in 1738 vervangen bij een ontmoeting met de Pruisische koning Frederik Willem I. Het was ook Mooren die de bisschop in 1741 zijn laatste sacramenten toediende. Hun bijzondere band blijkt ook uit het feit dat de stervende bisschop in zijn testament een zeer royaal bedrag van 4000 gulden schonk aan het door Mooren in Nederweert gestichte beneficie. Het heeft er alle schijn van dat Mooren zich vervolgens vooral heeft bezig gehouden met zijn kanunnikschap in Kortrijk, hoewel hij ook veel in Nederweert verbleef. Uit een woordelijk verslag van een heftig dispuut tussen Mooren en het Weerter gemeentebestuur in 1744 zijn Mooren's trotse en koppige karaktertrekken te herleiden.

In de herfst van zijn leven, hij was inmiddels 71 jaar, stichtte hij in de kerk van Nederweert vier zielemissen waarvoor hij een bedrag van 1000 gulden schonk. In 1777 schonk hij een beeld van zichzelf, afgebeeld als kanunnik, aan de St. Lambertuskerk en ook wordt de schenking van een calvariegroep, in 1776, aan hem toegeschreven. In de chronogrammen op beide objecten wordt een nadrukkelijke relatie gelegd met de verering van het Heilig Kruis. Een thema waar Mooren, zoals we hiervoor zagen, veel affiniteit mee had.

Fig. 12. Gereconstrueerd portret van Leonardus Mooren op 77-jarige leeftijd, op basis van zijn standbeeld uit 1777. Tekening: Henk Saes.

Tot op hoge leeftijd maakte hij zich verdienstelijk voor de gemeenschap. In 1779 deed hij een uitvinding voor de plaatselijke brandbestrijding. Die bestond uit een door hem bedacht systeem van koppelbare houten goten, om het bluswater uit zijn waterrijke put tot bij een brandhaard te kunnen transporteren, om het vandaar uit met een brandspuit aan te wenden. Het gemeentebestuur was zeer onder de indruk van de vinding en liet een en ander met veel woorden vastleggen in de gemeentelijke protocollen.

In 1780 voelde Mooren zijn einde komen en maakte hij zijn testament. Opmerkelijke passage uit de beschrijving van zijn nalatenschap is dat hij een privé-bibliotheek bezat, die hij vermaakte aan zijn lijfarts, Petrus Caris.

Behalve zijn geest verzorgde hij ook zijn smaakpapillen, want de boekhouding van de plaatselijke wijnhandelaar Cornelis Trouwen (overbuurman van Leonardus Mooren) laat zien dat de bejaarde Mooren een grote afnemer van wijn was. Elk jaar kocht hij ongeveer 150 liter wijn van zijn overbuurman. Voor het laatst vulde Mooren zijn wijnvoorraad aan op 17 november 1781. Veel plezier heeft hij daar niet meer aan beleefd want in het weekend van 25 november gaf hij de geest. De volgende dinsdag werd hij begraven in het familiegraf onder het priesterkoor van de St. Lambertuskerk. Na zijn uitvaart ontspoon zich een uitgebreid en langdurig gevecht onder de erfgenamen, over de interpretatie van het testament en de verdeling van de nalatenschap. Dat leidde tot een langdurige juridische strijd. Met het overlijden van kanunnik Mooren stierf zijn tak van de familie in Nederweert uit.

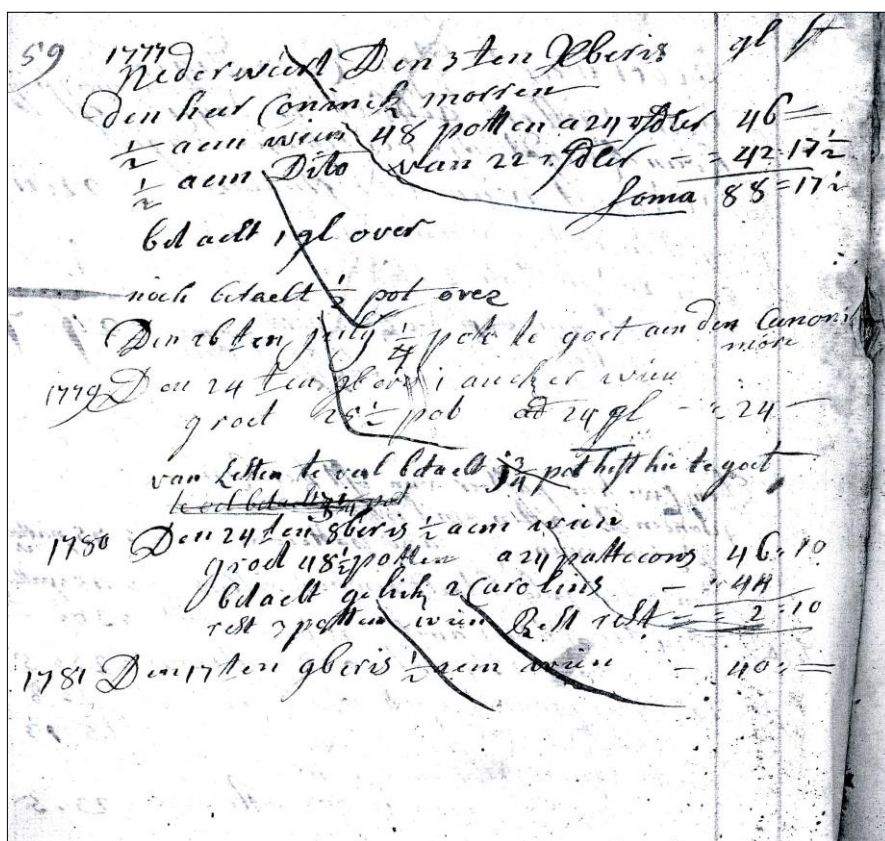

Fig. 13. Leveringen van wijn aan kanunnik Mooren door wijnhandelaar Cornelis Trouwen, in de periode 1777-1781. De laatste levering is van 17 nov 1781, één week voor zijn dood. GAN OA 1946.

5. Afgebeelde persoon

In het voorgaande hoofdstuk is aangetoond dat het beeld werd geschonken door kanunnik Leonardus Mooren. Geschonken aan, zo mogen we veronderstellen, de kerk van Nederweert. De tekst in de cartouche op de rug van het beeld (*'qui dedit me'*) laat daarover geen enkele twijfel bestaan. Maar de relatie met de schenker gaat nog verder. De formulering van de inscriptie suggereert namelijk tevens dat het een afbeelding van de kanunnik zelf betreft. En ook de kleding van de door Marckwalter gebeeldhouwde persoon is die van een kannunnik. Het heeft er dus alle schijn van dat de afgebeelde persoon Mooren zélf is. Misschien is het ook wel een afbeelding van Leonardus Mooren naar het leven.

Fig. 14. Kanunnik in stadskledij in de 19de eeuw. Foto: internet.

Een kanunnik is in de kerkelijke hiërarchie wat men noemt een 'bijzondere priester zonder eretitel' (priester *non-honoris causa*). De dagelijkse kleding is gelijk aan die van de gewone priester, evenals de liturgische kleding. Tijdens de kapittelmis dragen de kanunniken een aangepaste koorkleding: een zwarte soutane (lange toga met knopen van hals tot voeten) met daarboven een mozetta of schouderstuk. Voor wat betreft de mozetta bij kanunniken zijn er twee mogelijkheden: is de kanunnik wereldheer (géén lid van orde of congregatie), dan is de kleur van de mozetta zwart met paarse zoom en paarse knopen. Is de kanunnik lid van een orde of congregatie, dan is de kleur van de mozetta volledig zwart, ook de knopen en de zoom.⁶ Leonardus Mooren was wereldheer dus zijn mozetta had een paarse zoom en dito knopen.

Verder droegen de kanunniken, net als de gewone priesters, een zwarte bonnet als hoofddekse.

Dat het in 1965 gevonden standbeeld een priester voorstelt is duidelijk. De hoofdkruin van de afgebeelde persoon heeft een geschoren kruin en heeft dus de tonsuur ondergaan, als symbool van toewijding aan God. Verder bevat diverse elementen die corresponderen met de voorgeschreven kleding van een kanunnik.

⁶ https://nl.wikipedia.org/wiki/Rooms-katholieke_klerikale_kledij.

Fig. 15. Tonsuur of geschoren kruin op het achterhoofd van de afgebeelde persoon.

Hoewel het beeld gedeeltelijk beschadigd is, zijn de soutane (toga) en mozetta (kap) goed te herkennen. Zelfs de karakteristieke rij knoopsgaten in de soutane is minutieus uitgebeeld door de kunstenaar. In zijn linkerhand draagt de priester zijn bonnet, een hoedje met vier kwadranten en een soort kwastje in het midden. Verder draagt hij onder zijn mozetta een hemd met geplooid mouwuiteinden. Aan zijn voeten draagt hij schoenen met gespen.

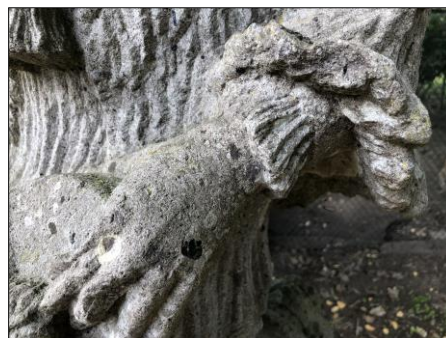

Fig. 16, 17 en 18. Linksboven de knopenrij in de soutane die deels bedekt wordt door het hemd. In zijn hand houdt de priester zijn bonnet. Rechtsboven de geplooid hemdsmouw onder de mozetta. Rechts onder de schoen met gesp. Foto: Alfons Bruekers.

Het staat dus buiten kijf dat de afgebeelde persoon een kanunnik is. In combinatie met het jaartalvers en de inscriptie op de rug van het beeld leidt het geen twijfel dat het een afbeelding van de toen 77-jarige Leonardus Mooren naar het leven betreft.

6. Kunstenaar

Het opsporen van de beeldhouwer van het Nederweertse beeld was geen sinecure. Want hoewel hij zijn werk concreet gesigneerd had met J.B. Marckwalter, kostte het intensieve research hem te vinden. Hij zal ook geen heel bekende beeldhouwer zijn geweest, ofschoon hij lid bleek te zijn van een dynastie van steenhouwers, marmarwerkers en kunstenaars met de naam Marckwalter⁷. De roots van de familie lijken te liggen in de stad Würzburg, in de deelstaat Beieren (D). Daar werd hij in 1730 geboren als Barthol Mar(c)kwalter. Zijn officiële doopnamen waren Johann Bartholomäus, en hij is de J.B. Marckwalter die we zoeken als de maker van de Nederweertse beelden.

Over zijn leven, werk en oeuvre is niet veel bekend. In 1757 ontving hij zijn diploma als rondreizend steenhouwer. Dit diploma, dat bewaard bleef in een particulier archief in de Verenigde Staten, bevat in getranscribeerde vorm de volgende tekst;

Wij gezworen meesters van het gilde van handelaren, steenhouwers en metselaars in de stand Wirtzburg, hertogdom Francken, verklaren dat de drager van dit getuigschrift, Barthol Marqualter, geboren in Würzburg, 27 jaar oud, van gemiddelde lengte, met bruin krullend haar, met ons heeft gewerkt gedurende drie jaar en 20 weken. Gedurende die periode was hij eerlijk, ambitieus, goed en vreedzaam, zoals van iemand in zijn functie verwacht mag worden. Om die reden hebben wij dit attest afgegeven tot zijn steun.

Wirzberg, 29 mei 1757

Was getekend:

Alt-Geschworne Meister Bernardt Heiterich

Jüng-Geschworne Meister Dominius J. Kirscheimer

Leermeester van Marqualter; Wilhelm Knodler, meester-metselaar

Fig. 19. Getuigschrift van Barthol Marqualter, na het doorlopen van zijn proeftijd als steenhouwer in 1757. Particuliere collectie, Brooklyn, New York, USA.

⁷ Ofschoon de spelling van de familienaam varieert, is in dit artikel consequent voor Marckwalter gekozen.

Later verhuisde Barthol Marckwalter naar Köningswinter waar hij lid werd van de parochie van St. Remigius en huwde met zekere Anna Maria Hellings. Barthol Mar(c)kwalter overleed in 1780. Dat zou dus betekenen dat hij de Nederweeter kunstwerken tegen het einde van zijn leven heeft vervaardigd.

Generaties lang hebben de Marckwalters meegewerkt aan de bouw van de Dom van Keulen, die vrijwel geheel uit trachiet gebouwd is. De familie bezat een steengroeve in de Wolkenburg, een trachietberg in de buurt van de Drachenfels, vlakbij Köningswinter in het Zevengebergte. Volgens de overlevering in de familie Marckwalter hebben zij ook gebouwd aan het Rathaus en het Gürzenich (de middeleeuwse feestzaal) in de stad Keulen.

Fig. 20. Het Zevengebergte bij Köningswinter. De middelste berg, de Wolkenburg, huisvestte de steengroeven van de familie Marckwalter. Foto: internet.

Barthol (J.B.) Marckwalter verwekte een groot nageslacht. Zijn zoon Johann Franz Marckwalter (1780-1849) werd gedoopt in Köningswinter en huwde Elisabeth Maurer. Opvallend is dat hij geboren werd in 1780, hetzelfde jaar dat zijn vader overleed. Johann Franz verwekte veertien kinderen, waaronder Franz Joseph Marckwalter die in 1811 geboren werd en in 1854 naar Amerika emigreerde. Hij overleed in 1870 in New York en kreeg daar op artistiek gebied gedurende zijn leven grote bekendheid als kunstenaar. Een andere zoon, Theodor Marckwalter (1820-1896), was samen met zijn oudere broer mee geëmigreerd en werkte enige tijd aan het Erie-kanaal. Hij vocht in de Amerikaanse burgeroorlog en werkte als beeldhouwer in New York, Augusta en Charleston. Over zijn artistieke en bouwkundige nalatenschap is veel onderzocht en gepubliceerd in de USA.⁸

⁸ Met dank aan mw. Jean Bowe Strickland, Augusta GA, USA. Zij is een rechtstreekse nazoot van Barthol Mar(c)kwalter. Correspondentie per email 12 sep 2018 e.a. Een prachtig boek over de geëmigreerde families Markwalter (Duitsland) en Bowe (Ierland) verscheen in 2008: Virginia Bowe Strickland, *Four builder of Augusta, Georgia 1850-1950. Bowes and Markwalters in Construction. Narrative, documents, images.* (Augusta, Georgia USA, 2008).

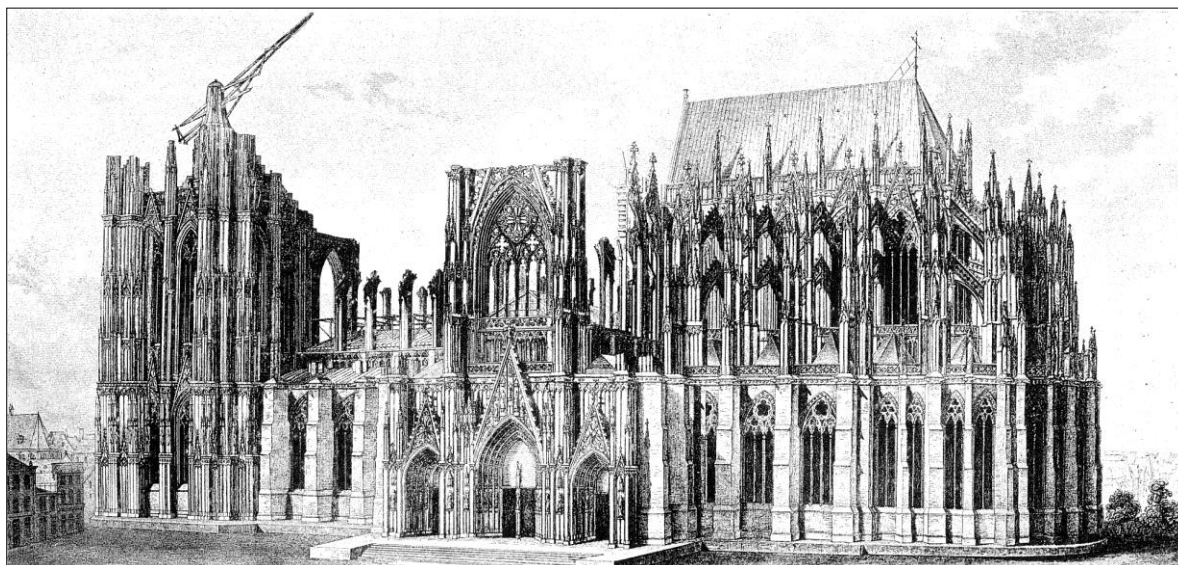

Fig. 21. Hervatting van de bouw van de Dom van Keulen in de 19^e eeuw, situatie in 1851. De Marckwalters hebben hier tussen 1833 en 1840 aan meegewerkt. Illustratie: wikipedia.

Tot in het begin van de 20^e eeuw waren de nazaten van Marckwaller in de USA en Duitsland in juridische disputen gewikkeld over een legendarische goudschat (zogenaamde 'The Wirtz Fortune') die de Duitse generaal en handelaar Paul Wirtz in 1732 verstopt zou hebben 'in de Nederlanden' om het familiefortuin voor vijf generaties uit handen van zijn nazaten te houden. Barthol Marckwaller was nauw verwant met een dochter van die generaal.⁹

Fig. 22. Een kleinzoon van Barthol Marckwaller, Theodore Marckwaller (1820-1896) emigreerde naar de USA en bezat in Augusta, Georgia, een steenhouwerij. Illustratie uit ca. 1880. De man met zwarte bolhoed is Marckwaller. Foto uit familie-archief Virginia Bowe Strickland, USA.

⁹ ibidem.

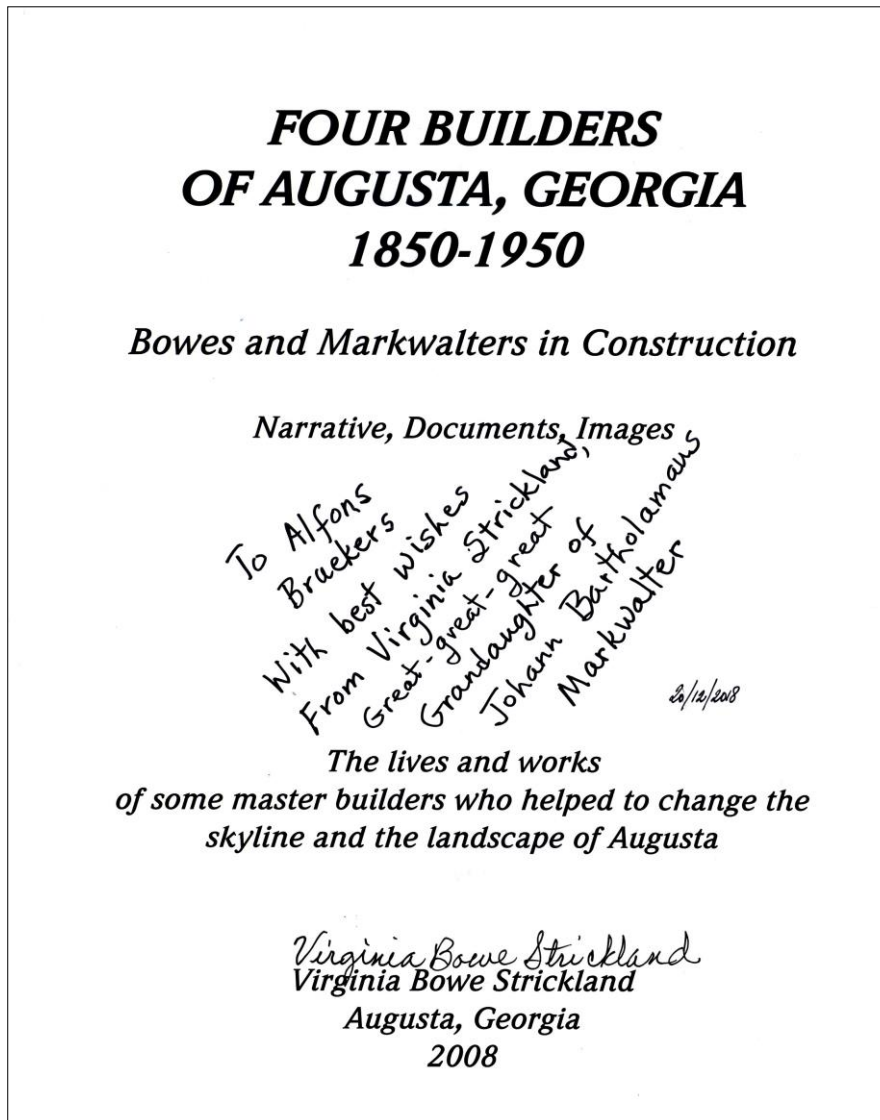

Fig. 23. Titelpagina van het werk van Virginia Bowe Strickland over de geschiedenis van de ondernemende families Markwalter en Bowe in de USA. Foto: collectie auteur.

Terug naar de Duitse roots. Een zekere Johann Georg Marckwalter, waarschijnlijk een broer van 'onze' Barthol J.B. Marckwalter, woonde in 1756 in Berlijn en liet daar toen zijn dochter Johanna Eleanora dopen. Hij kan worden geïdentificeerd als de kunstenaar J.G. Marckwalter die in 1764 een serie barokke zandstenen beelden vervaardigde voor de Götterallee van Schloss Neustrelitz in Dresden, Mecklenburg.

Het kasteel en de bijbehorende oranjerie met beeldentuin werden in 1945 verwoest tijdens oorlogshandelingen en de laatste resten werden in 1948 met dynamiet opgeblazen door de Russische staat, die niet veel op had met Duits-adellijk erfgoed. Negen beelden van Marckwalter overleefden de oorlogshandelingen en de tussen 1965 en 1968 vervaardigde kopieën daarvan zijn nog steeds te bewonderen in Dresden. Ondanks diverse pogingen is het niet gelukt in de Dresdener archieven meer sporen van deze kunstenaar te vinden. De totale verwoesting van de stad in 1945 is daar mede debet aan.¹⁰

¹⁰ Bronnen: www.ancestry.com, www.Genealogytrails.com/geo/biographies/misc-bios-2.html, www.zum.de/Faecher/G/BW/Landeskunde/w2/hanse/staedte/neustrelitz/. Met dank aan mw. Sabine Wunglück, Kirchenbuchamt Dresden (mails van 12 mei en 6 sep 2005).

Fig. 24, 25, 26 en 27. Vier beelden van Johann Georg Marckwalter, in Dresden (1764). Van links naar rechts: Apollo, Ceres, Diana en Mars. Foto's: internet.

De vraag hoe opdrachtgever Leonardus Mooren uit Nederweert en opdrachtnemer Barthol Marckwalter uit Köningswinter met elkaar in contact zijn gekomen, blijft helaas onbeantwoord. Mooren zal vanuit zijn jarenlange rol als bisschoppelijke secretaris in Roermond, en later als kannunnik van het O.L.V.-kapittel in Kortrijk, een groot netwerk hebben gehad dat zich ook uitgestrekt kan hebben tot vervaardigers van (religieuze) kunst. Concrete aanwijzingen daarvoor ontbreken. Een familie-archief Mooren is niet bewaard gebleven en een bedrijfsarchief Marckwalter evenmin, althans tot op heden niet getraceerd. Wellicht dat de connectie Mooren-Marckwalter ooit nog eens aan het licht komt. Overigens staat wel vast dat er in 1776 handelscontacten bestonden tussen Nederweert en Köningswinter (waar Marckwalter gevestigd was). Wellicht dat die een rol hebben gespeeld.

7. Oeuvre in Nederweert

De omstandigheid doet zich voor dat er zich naast het beeld van Leonardus Mooren ook nog andere, in stijl, datering en materiaal verwante, kunsthistorische objecten in Nederweert bevinden. Vóór 1900 bevond zich namelijk boven de hoofdingang van de St. Lambertuskerk een natuurstenen calvariegroep. Op een foto van het kerkplein in 1898 is te zien dat de ingang toen een andere gedaante had dan ná de restauratie van 1900 onder leiding van architect Cuijpers. Maar ook die oudere ingangsvorm is zeker niet de originele laatmiddeleeuwse variant en lijkt eerder laat-18^e of 19^e-eeuws van opzet.

Fig. 28. Het kerkplein in 1898. Boven de ingang van de kerk is een calvariegroep zichtbaar. Foto collectie SGN.

Bij de genoemde restauratie in 1900 heeft men de beeldengroep afgenomen en is deze verplaatst naar de tuin van het klooster van de Zusters Franciscanessen in de Schoolstraat. Documenten over de besluitvorming en het transport zijn niet bewaard gebleven.

In 1970 moest de beeldengroep daar uitwijken voor de bouw van kleuterschool 'De Hummelkorf' en werd deze enkele meters verplaatst. Door onoordeelkundig handelen brak daarbij de rechterarm van de gekruisigde Christus. Die werd vervangen door een exemplaar van cementmortel.

Toen enkele jaren later ook het klooster niet aan de slopershamer ontkwam, ontfermde de gemeente Nederweert zich over de groep en plaatste deze op de gemeentewerf. Na een initiatief van de Heemkunde Vereniging Nederweert en overleg tussen mw L.M. Schreinemachers-Romans van het kerkbestuur en kunsthistoricus P. te Poel in 1989 besloot de gemeenteraad van Nederweert op 8 april 1991 om de beeldengroep te verplaatsen naar de achterzijde van de St. Lambertuskerk. Nog voordat hier uitvoering aan werd gegeven veranderde het plan en werd besloten tot plaatsing in de Mariakapel van de kerk, een binnenshuis-oplossing dus. Dat was deels omdat er wat bezwaren waren gerezen tegen de beoogde plek op het kerkhof. Onder andere vanwege de verweerde toestand van de beelden en de gevoeligheid voor weersinvloeden was de uiteindelijke keuze voor de Mariakapel een goede zaak. De plaatsing vond plaats eind mei 1992 en daarbij werden de beelden met

stoom gereinigd. Korte tijd later werd het ensemble geplaatst op de lijst van beschermde Rijksmonumenten.¹¹ Dat wil zeggen: de beeldengroep werd toegevoegd aan het reeds bestaande rijksmonument dat dat de St. Lambertuskerk al sinds 1969 is.

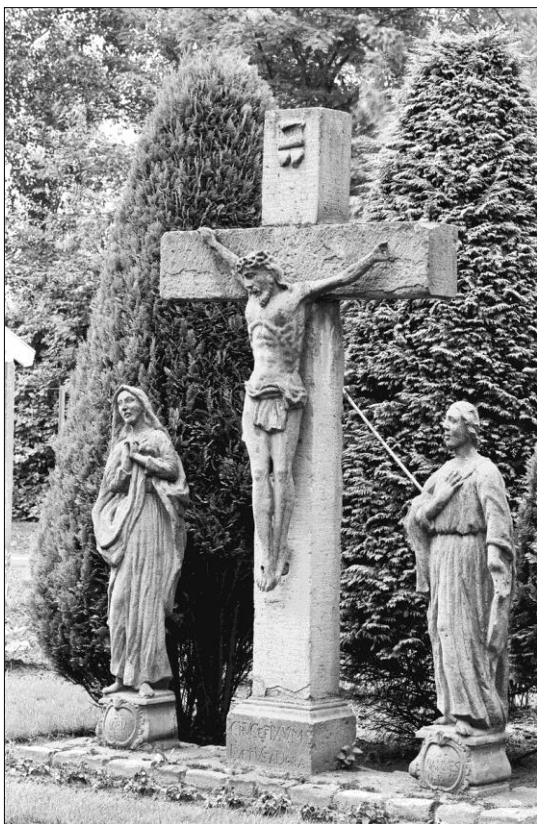

Fig. 29. De calvariegroep ten tijde dat deze in de kloostertuin van de zusters Franciscanessen in de Schoolstraat stond opgesteld. Foto collectie RHCE.

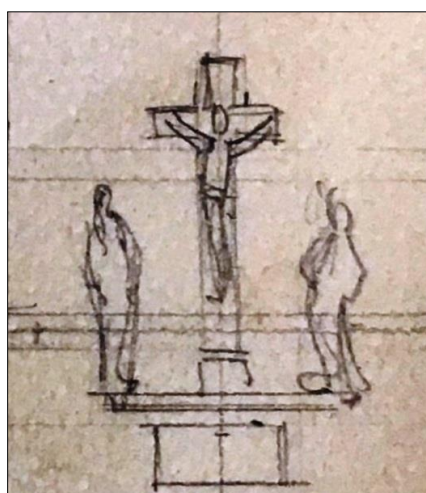
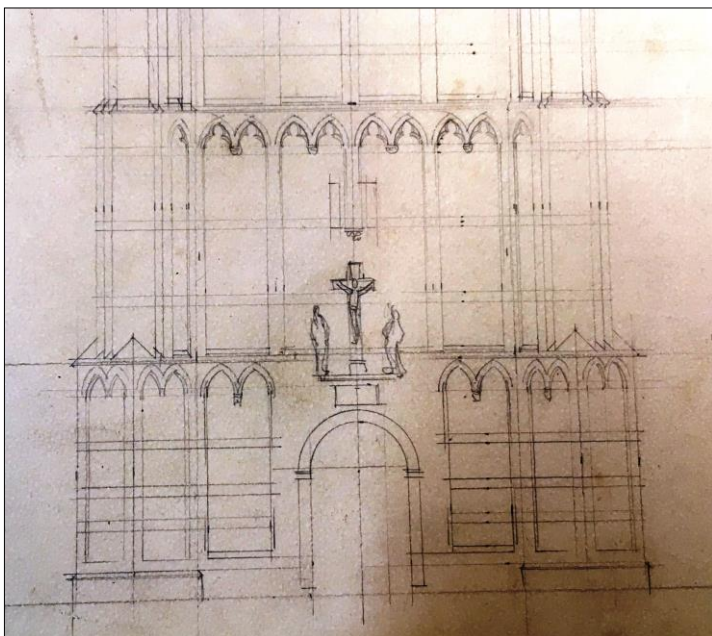

Fig. 30 en 31. Potloodschetsen van de ingangspartij van de St. Lambertuskerk, vóór de restauratie van 1900. Tekening toegeschreven aan architect Cuijpers. Collectie HNI CUBA 110381098. Foto: A. Gosliga.

¹¹ Een en ander ontleend aan: Jan Biezenaar, Lambertuskerk verfraaid met oude calvarie, in: Weekblad voor Nederweert, 21 mei 1992.

In de zogenaamde redengevende beschrijving uit het register van rijksmonumenten wordt het ensemble als volgt beschreven:¹²

'Uit 1776 daterende beeldengroep, voorstellende de gekruisigde Christus, bestaande uit een corpus dat met een ijzeren oog aan het kruis is bevestigd; het kruis bestaat uit drie delen, de verticale balk is gedeeld en wordt doorsneden door de horizontale balk; op de sokkel van het kruis de woorden Crucifixum Laetus Adora; daarin opgenomen het chronogram 1776; voorts een Maria-figuur en Johannes-figuur, beiden op een sokkel met cartouche, waarop de letters G.P.N. en de namen Maria en Johannes; de achterzijden van de Maria en Johannes beelden zijn afgeplat. De uit 1776 daterende beeldengroep van de gekruisigde Christus, Maria en Johannes, is van groot kunsthistorisch belang vanwege de voor Nederland relatieve zeldzaamheid van een dergelijk ensemble aan de buitenzijde van een gebouw. Om de beeldengroep tegen weersinvloeden te beschermen is echter recent gekozen voor een opstelling achter in het kerkgebouw.'

Abusievelijk wordt in deze officiële beschrijving gesteld dat de sokkels van de beelden van Maria en Johannes de afkorting G.P.N. zouden dragen. Dat is een vergissing want er staat duidelijk O.P.N. hetgeen de afkorting van het Latijnse *ora pro nobis* (bidt voor ons) is. Bovendien wordt het chronogram foutief weergegeven, want er staat in werkelijkheid niet Crucifixum maar Crucefixum. Dat scheelt een slokje op de borrel bij een jaartalvers.

Het eerder genoemde chronogram luidt:

CRVCEFIXUM LÆTVS ADORA

Hetgeen betekent: *Aanbid vreugdevol de gekruisigde*. Met daarin opgesloten het jaartal 1776 in Romeinse cijfers.

Fig. 32 en 33. De calvariegroep na plaatsing in de devotiekapel van de St. Lambertuskerk. Op de detailfoto zijn de moderne restauraties van de armen van Christus zichtbaar. Foto's: Alfons Bruekers.

¹² Website monumentendatabase RHCE, monumentnummer: 30315, Kerkstraat 58 6031 CJ te Nederweert.

In tegenstelling tot het eerder beschreven beeld van kanunnik Leonardus Mooren, draagt dit ensemble niet de naam van de maker. Stilistisch is er echter zeer grote verwantschap en ook de materiaalkeuze (trachiet) is identiek. Ook de chronogrammen zijn gelijkaardig vormgegeven en schelen slechts één jaar. Het heeft er alle schijn van dat calvariegroep en het beeld van Mooren ooit één ensemble hebben gevormd en pas later gesepareerd zijn geworden.

Een laatste aanwijzing voor de koppeling tussen de calvariegroep en het beeld van Mooren is de schenker Mooren zélf. Uit de levensbeschrijving is bekend dat Mooren jarenlang als weldoener van de kerk de verering van de relikwie van het Heilig Kruis stimuleerde in de vorm van een reliekhouders en een beneficium. Dat ook het chronogram duidelijk wijst op de aanbidding van het kruis, kan dan ook geen toeval zijn. Wellicht is het ook de belezen en gestudeerde Mooren zélf geweest, die de chronogrammen heeft ontworpen.

8. Bronnenonderzoek

Over de handelingen die nodig waren voor de plaatsing van het beeld zijn in de archieven geen bronnen gevonden. Helaas reikt de bewaard gebleven reeks kerkmeestersrekeningen slechts over de periode 1691-1742 en zijn de jongere rekeningen verloren gegaan. Juist in die kerkmeestersrekeningen staan werkelijk elke spijker en steen beschreven als het gaat om onderhoud en veranderingen aan kerk en kerkhof. Ook de burgemeestersrekeningen over de jaren 1776/1777 en 1777/1778 (die gelukkig wel bewaard zijn gebleven) zwijgen in alle talen over deze operatie.¹³ Eigenlijk weten wij dus niet méér dan dat de vervaardiging of schenking plaatsvond in 1777 en dat de locatie ergens bij de kerkingang moet zijn geweest.

Iets dergelijks geldt ook voor de hiervoor beschreven calvariegroep van Marckwalter, uit 1776. We veronderstellen dat deze zich vanaf het eerste begin boven de kerkingang heeft bevonden (waar zij in 1900 bij de toenmalige restauratie weer verwijderd is). Ook hierover zwijgen de geschreven bronnen.

Wél is het zo dat de plaats Köningswinter (waar atelier en groeve van beeldhouwer Marckwalter gevestigd waren) in het jaar 1776 opduikt in de Nederweerder archieven. Twee Nederweerder kooplieden, Godefridus Reijnders en Anthonius Verborgh (de laatste woonachtig in Bad Honneff) hebben dan een handelsconflict over een transactie ter waarde van 565 gulden, gesloten te 'Koninckxwinter'. Ten overstaan van de notaris in Nederweert sluiten zij daarover een betalingsconvenant op 14 juni 1776. Niets wijst erop dat de transactie iets te maken met de beelden en Marckwalter, maar het toont wel aan dat er in die jaren commerciële connecties waren tussen Nederweert en Köningswinter in Duitsland.¹⁴

Het heeft er alle schijn van dat het beeld van Mooren en de calvariegroep bijelkaar hebben gehoord. De spreuken in de jaartalverzen, de afbeelding van het Heilig Kruis, de persoonlijke devotie van de schenker tot de kruisverering: allemaal elementen die wijzen op één verhaal, op één ensemble. Maar hoe het standbeeld gepositioneerd was ten opzichte van de calvariegroep is ongewis. Het ligt voor de hand dat Mooren, die door de kunstenaar als aanbieder van het Heilig Kruis is afgebeeld, ook daadwerkelijk 'zicht' heeft gehad op de calvariegroep. Uit de aanwezigheid van ijzeren doken in de sokkel kon verder afgeleid worden dat het beeld op een natuurstenen voet of sokkel heeft gestaan. Verder stond het beeld min of meer voor de voordeur van Mooren's huis in de Kerkstraat.

Verder kunnen we concluderen dat het beeld van Mooren, wellicht in tegenstelling tot de calvariegroep, slechts heel kort zichtbaar is geweest. Het feit dat het beeld ooit werd ingegraven en de moedwillige beschadigingen aan romp, hoofd en neus, suggereren een aanpak als die bij de bekende Beeldenstorm. Iets dergelijks deed zich voor bij de bezetting van deze streken door de legers van de Franse Republiek. Diverse historische bronnen uit de regio beschrijven wat er aan de hand was:

In 1798 moesten op last van de Franse overheid alle publieke uitingen van het katholieke geloof worden uitgebannen. Kruisbeelden, Onze lieve Vrouwe-beelden, torenkruisen, wegkruisen en andere uitingen van religie moesten verdwijnen. De kroniekschrijver Jan Reyners uit Meeuwen (niet ver van Nederweert, in hedendaags Belgisch Limburg) schrijft: *'Daer stond op onsen kerkhof een steene cruijs, omtrent 10 treden van de groote poort naer het dorp op zijde tegen den tooren; dit is voor deze goddeloose natie moeten vlugten. Joannes Bossers [...] heeft dit steen cruijs den 4 januarius in d'aerde laeten nederzakken en*

¹³ RHCL, Archief Schepenbank Nederweert 01.008, inv. nr. 29/14.

¹⁴ RHCL, Notarieel archief, Nederweert inv. nr. 3413, minuut van 14 juni 1776.

begraven. Geenen inwoonder van ons dorp heeft dit willen doen maer desen heeft het aleven deftig metter hand genoomen'.¹⁵

Een jaar later, op het eind van 1798, werd het dorp Peer (Kanton Bree, grenzend aan het Kanton Weert), door 250 militairen (huzaren en infanterie) bezet, onder commando van generaal Piston. Hij gaf opdracht aan de burgerij *'dat alle capellen, alle heylige huyskens, alle Lieve Vrouwe titels en beelden moesten uytgekapt en verbryselft worden, met een woord geenen den minsten scheyn van religie mogt zich meer vertoonen op de straeten en merkten. Dit alles heeft hy de soldaeten met eener aldergrooste rasernye en woede doen uytwerken en abreken. Indien de inwoonders hier maer iets tegen hadden en dan moesten de gemeentens hun betaelen alwaer zy bezig waeren om deze orders ten uytvoer te brengen*'.

De kapelletjes van Onze Lieve Vrouwe op de stadswallen van Peer werden tot de halve hoogte afgebroken en de stenen verkocht. Op 3 februari *'is deze colomme [van Piston ab] van Peer naar Weert getrokken om aldaer hetzelfde te doen*'.¹⁶

Fig. 34. Generaal Joseph Piston (1754-1831) onder wiens leiding in de Kanton's Bree en Weert alle uitingen van religie werden verwijderd. Foto: internet.

Een paar weken eerder was in Nederweert ernstig verzet gerezen tegen de Franse maatregelen. De aanleiding was het opnemen van de inventaris van de St. Lambertuskerk door een commissaris en enkele gendarmes. Op 30 december 1798 trokken die naar de kerk maar ze werden door een groep van 400 inwoners tegengehouden. De burgemeester weigerde om de sleutels van de kerk te overhandigen en de Fransen trokken onverrichterzake terug. Toen de 'colonne Piston' op 7 januari 1799 in Weert en Nederweert arriveerde werd de loco-burgemeester van Nederweert wegens zijn eerdere verzet ontslagen.

De brigade had strenge instructies met betrekking tot het verwijderen van kerkklokken en kentekens van de eredienst.¹⁷ Vrijwel alle kerken in het kanton werden gesloten en de kerkklokken werden uit de torens gehaald en verscheept naar Maaseik.

¹⁵ J. Grauwels, *Kroniek van Jan Reyners uit Meeuwen (1789-1802)*, Hasselt 1964, p.118.

¹⁶ J. Grauwels, p.171.

¹⁷ Lex Spee, *Het Kanton Weert tijdens de eerste jaren van de Franse overheersing (1795-1799)*, (vervolg), in: *Weert in woord en beeld, Jaarboek Weert 1996*, p.65-96.

De Weerter dagboekschrijver Lambertus Goofers is helaas vrij kort over de gebeurtenissen. Uit zijn relaas blijkt dat het torenkruis van de St. Martinuskerk in Weert blijkbaar niet was afgenomen, want dat wordt genoemd bij de schade ten gevolge van de zware orkaan die dit gebied op 9 november 1800 teisterde. Dat het kruis daar gehandhaafd bleef kan te maken hebben met het feit dat de kerk niet gesloten werd maar onder een Fransgezinde priester in functie bleef. In lijn met de eerder genoemde bronnen schrijft Goofers dat de huzaren op 8 januari 1799 in Weert hun zoektocht naar dienstplichtigen begonnen en omdat dit niets opleverde werd die raid op 4 februari herhaald. Toen werden ook de klokken uit de torens gehaald en meegenomen voor transport.¹⁸ Vast staat dat ook in Stramproij in 1798 reeds de erediensstekens waren verwijderd. De verantwoordelijke wethouder in Stramproij werd er namelijk van beschuldigd dat hij bij die operatie had gemalverseerd met openbare gelden.¹⁹

In de Nederweerter parochiekroniek zijn geen sporen van deze gebeurtenissen te vinden. Wél van het verstoppertje van de heiligenreliken uit de zilveren reliekhouders van de kerkschat, die in particuliere woningen werden verborgen. Maar dat gebeurde reeds in 1797.²⁰

Fig. 35. Gefingeerde encenering van de verwijdering van het beeld van Leonardus Mooren. Tekening van Henk Saes.

De conclusie is dus dat de 'verwijderingscolonne Piston' met een grote troepenmacht in januari 1799 Nederweert is geweest om daar haar activiteiten te verrichten, nadat eerdere pogingen op groot verzet van de bevolking hadden gestuit. We veronderstellen nu dat tijdens

¹⁸ Chroniek der Stad Weert van 1784 tot 1802, geschreven door den ooggetuige Lambertus Goofers, in: Publications (25) 1888 p. 365-410.

¹⁹ Spee, p.77.

²⁰ Archief Stichting Geschiedschrijving Nederweert, inv. nr. C.1.2, Kroniek koster Hobus.

deze campagne het standbeeld van Mooren is beschadigd en begraven, net zoals dat met het kruisbeeld in het naburige Meeuwen was gebeurd. De kerkelijk traditie wil dat religieuze objecten in of dichtbij de kerk begraven dienen te worden, hetgeen hier ook het geval lijkt te zijn. Dat lot is de calvariegroep van Nederweert blijkbaar bespaard gebleven. Wellicht omdat de beelden te hoog aan de kerktorenmuur waren bevestigd of vanwege bezwaren vanuit de gemeenschap. Dat het beeld van Mooren echter wél 'geslachtofferd' werd ligt zeer voor de hand. Hij was immers letterlijk en figuurlijk boegbeeld van de kerk in het anciën régime, pontificaal afgebeeld als priester en dat nog wel op een openbare plek op het plein voor de kerk.

Er zijn ook fysieke aanwijzingen voor de signaalfunctie die moest uit gaan van de verwijdering van het beeld van Leonardus Mooren. Zo is het beeld onthoofd en is het hoofd los ernaast begraven. Maar er is nog iets: het aangezicht van het hoofd van Mooren is moedwillig beschadigd. Zijn neus is er afgeslagen en de lippen zijn beschadigd; een verminkingsvorm die zeer typisch is en in alle eeuwen en culturen voorkwam. Tezelfdertijd dat de Franse troepen in Meeuwen en Nederweert huishielden, werden bijvoorbeeld ook beelden aan de buitenzijde van de facade van de Notre Dame in Parijs gestormd. Ook die werden onthoofd, hun aangezicht verminkt en de restanten werden in de grond begraven. In 1839 werden zij bij bouwwerkzaamheden in de Parijs binnenstad herontdekt.²¹ De gelijkenis met de beschadigingen van het hoofd van Mooren uit Nederweert is frappant.

Fig. 36 en 37 (links en midden). Circa 1800 verminkte aangezichten op beelden van de Notre Dame in Parijs. Bron: Giscard d'Estaing, 1977.

Fig 38. (rechts). Het hoofd van Leonardus Mooren, met afgekapte neus en bovenlip. Foto: Alfons Bruekers.

²¹ Francois Giscard d'Estaing, *Hasards d'une decouverte*, in: *Archéologia* (108) 1977 p.6-33.

9. Conclusies

Leonardus Mooren (1700-1781), priester, kannunnik en weldoener, schonk in 1776 een stenen calvariegroep aan de St. Lambertuskerk van Nederweert. In 1777 volgde de schenking van een standbeeld dat de schenker zélf voorstelde en dat op een natuurstenen sokkel vóór de kerk moet hebben gestaan. Beide schenkingen staan in het licht van de belangstelling en affiniteit van de schenker voor de verering van de relikwie van het Heilig Kruis in Nederweert.

In januari 1799 is het beeld door militairen van de ‘verwijderingscolonne’ van generaal Piston in het kader van de generieke anticlericale maatregelen van Franse overheid, en met een tegenstribbelende Nederweertse bevolking, verwijderd. Het werd daarbij ritueel verminkt door middel van onthoofding en verminking van neus en bovenlip. Daarna werd het begraven in een kuil voor de St. Lambertuskerk.

Bij de aanleg van riool in de Kerkstraat, in 1965, werd het beschadigde beeld teruggevonden en door toeval aan de ondergang onttrokken. Het beeld draagt aan de voorzijde een chronogram (1777) en aan de achterzijde een medaillontekst met gegevens over de schenker.

Het beeld, net als de calvariegroep, is vervaardigd door de Zuidduitse beeldhouwer Barthol (J.B.) Marckwalter (1730-1780). Lid van een dynastie van beeldhouwers en kunstenaars die in Duitsland en later ook in de Verenigde Staten een aanzienlijk oeuvre hebben achtergelaten maar van wie buiten Nederweert geen ander werk bewaard lijkt te zijn gebleven.